

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети менен Ош мамлекеттик университетине караштуу география илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча түзүлгөн Д.25.24.698 Диссертациялык кеңешинин эксперти география илимдеринин доктору, доцент Р.Т. Акматовдун Матикеев Талантбек Курманалиевичтин “Теңир-Тоонун (Тянь-Шань) жаратылышынын секторлук өзгөчөлүктөрү жана алардын чарбадагы мааниси” деген темада 25.00.23-физикалык география, биогеография, топурактын географиясы жана ландшафттын геохимиясы адистиги боюнча география илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине

ЭКСПЕРТТИК БҮТҮМҮ

Изденүүчүнүн “Теңир-Тоонун (Тянь-Шань) жаратылышынын секторлук өзгөчөлүктөрү жана алардын чарбадагы мааниси” деп аталган география илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган илимий ишин кароо менен төмөндөгүдөй чечимге келдим:

1. Илимий иштин диссертациялык кеңештин профилине жана адистигинин паспортуна дал келүүсү.

“Теңир-Тоонун жаратылышынын секторлук өзгөчөлүктөрү жана алардын чарбадагы мааниси” деген аталыштагы Матикеев Талантбек Курманалиевичтин география илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети менен Ош мамлекеттик университетине караштуу география илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча түзүлгөн Д.25.24.698 Диссертациялык кеңешинин профилине туура келет. 25.00.23-физикалык география, биогеография, топурактын географиясы жана ландшафттын геохимиясы адистигинин паспортуна толугу менен жооп берет.

Илимий иштин максаты жана милдети.

Изилдөө ишинин **максаттары:** Теңир-Тоонун ландшафтынын бийиктик алкактарынын өзгөчөлүктөрүн далилдеп, “Алкактык аралашуу-Кош алкактуулук” теориясын түзүү жана диссертациялык кеңешке сунуштоо; алкактарды динамикалык байланыштарына карап типтерге бириктирүү; Теңир-Тоонун секторлоруна түздөн-түз таасир эткен факторлорду аныктоо. Илимий иштин **милдеттери:** Теңир-Тоонун аймактарын секторлорго жана подсекторлорго бөлүп, өсүмдүктөрүнүн миграциялык багыттарын, таркалуу

жана ылайыктануу флорогенездик шартын далилдөө; экспозициялык бүтүн алкак менен изоляттык - жабык алкактардын өзгөчөлүктөрүн далилдеп, экспозициялык бүтүн алкак тоо капталындагы көптөгөн, үзүлгөн абалдагы фрагменттик жабык алкактардын топтому экендигин далилдөө саналат.

2. Теманын актуалдуулугу.

Илимий иш Орто Азия менен Казакстан үчүн нымдуулуктун борбору болгон Теңир-Тоонун (Тянь-Шань) ландшафтынын бийиктик алкактарынын калыптанышын жана секторлук, подсекторлук өзгөчөлүктөрүн талдаган алгачкы иш экендигин баса көрсөткүм келет. Бул багытта жазылган иш Орто Азиянын аймагында гана эмес, бүтүндөй КМШ өлкөлөрүнүн биринде да жүргүзүлө элек. Изилдөөлөр XVII кылымда немец окумуштуусу А.Гумболдт тарабынан сунушталган Альп тоосунун бийиктик алкактарынын жайгашуу схемасынын трафарет катары кабыл алып, аны муундан муунга өткөрүп келе жаткан көз караштарга берилген жооп. Альп тоосу Европанын батышында нымдуу аймакта орун алса, Теңир-Тоо Азиянын өзөгүндө континенталдык климаттык шартта орун алган. Эки башка аймактагы, эки башка шарттагы жерлерде бийиктик алкактар окшош болушу мүмкүн эмес. Себеби, Альп тоосу менен Теңир-Тоонун ортосунда эң чоң түзүктөр, тоолор жана чөлдөр жайгашкан. Климаттык өзгөчөлөнгөн аймактарды ландшафттык бийиктик алкактар бирдей болушу мүмкүн эмес. Аймактык өзгөчөлүктөргө, ландшафттык компоненттердин динамикалык байланыштарынын ар түрдүү деңгээлде өтүшү менен байланыштуу. Бүтүндөй алганда, тема туура тандалган жана эң жогорку актуалдуулукка ээ.

3. Диссертациялык иштин жаңылыктары.

Диссертациялык иш трафареттик системадан четтеп, жаңы багыт боюнча жазылгандыктан, төмөндөгүдөй илимий жаңылыктарга ээ:

-Теңир-Тоонун аймактарынын ландшафтын компоненттеринин динамикалык жана бийиктик өзгөчөлүктөрүнө карап секторлорго жана подсекторлорго бөлгөндүгү;

-субалкактар алкактык типтердин ортосундагы өтмө катар форма экендигин далилдеп, аларды типтерге бириктиргендиги;

- азыркы бийиктик алкактар голоцен доорунан (5,0 мин жыл) берки көрүнүш экендигин далилдегендиги;

-температура менен нымдуулук негизги фактор экендигин аныктаганы, иштеги №1 таблицаны түзгөндүгү.

4. Изденүүчү тарабынан диссертацияда келтирилген ар бир илимий жыйынтыкты (илимий жобонун) жана бүтүмдөрдү негиздөө деңгээли жана тактыгы.

Илилдөө физикалык география илиминин өнүгүшү үчүн маанилүү болгон эмгек, анда төмөндөгүдөй жаңы, илимий жактан негизделген теориялык жана практикалык жыйынтыктар алынган.

1-жыйынтык. Теңир-Тоонун аймактарын геологиялык-геоморфологиялык жана климаттык шарттарынын окшоштугуна карап алгачкы жолу секторлорго жана подсекторлорго бөлүп, аймактардын бөлүнүү схемасын сунуштаган.

2-жыйынтык. Тоо капталдарындагы субалкактар (субальп, кургак талаа ж.б.) өз алдынча алкак эмес, алкактык типтердин ортосундагы өтмө катар форма экендиги, алардын топтомунан алкактык бүтүндүүлүк-кош алкактын пайда болгондугу далилденип, биринчи жолу илимге “Алкактык аралашуу - Кош алкактуулук теориясы” сунушталган.

3-жыйынтык. Бүгүнкү мезгилге чейин траферет катары колдонулуп келген кар-мөңгү, альп, субальп, токойлуу шалбаа, токой, токойлуу талаа, талаа, кургак талаа, жарым чөл жана чөл аймактары аянттарына, жайгашуу орундарына жана компоненттеринин динамикалык байланыштарынын окшоштугуна карап, биринчи жолу типтерге (кургакчыл, жарым кургакчыл, орточо кургакчыл, орточо, жогорку жана ашыкча нымдуулуктагы) бириктирилип берилген. Кургакчыл типке жарым чөл жана чөл; жарым кургакчыл типке- кургак талаа; орточо нымдуулуктагы типке-талаа жана токойлуу талаа; жогорку нымдуулуктагы типке токой, токойлуу шалбаа, альп жана субальп шалбаалары; ашыкча нымдуулуктагы типке кар - мөңгү жана тоо тундрасы киргизилген.

4-жыйынтык. Тоолуу тундра өз алдынча алкак эмес өсүмдүктөрдүн петрофиттик жана галофиттик түрлөрүнүн анчалык чоң эмес аянттары экендигин тактап, аларды кар-мөңгү алкагынын арасындагы фрагмент экендигин аныктаган.

5-жыйынтык. Түндүк Теңир-Тоонун аймактарындагы бийиктик алкактардын секторлордо жана подсекторлордо өзгөчө абалда болушу климаттык факторлордун голоцен доорунан (5,0 миң жыл) берки мезгилдеги айырмачылыктарынын таасиринен пайда болгондугун тастыктаган.

6-жыйынтык. Бийик тоо арасындагы чуңкурдуктар менен өрөөндөрдөгү чөл, жарым чөл жана кургак талаа аймактарынын пайда болуу механизми аныкталып, алар бүтүн алкак эмес изоляттык-жабык фрагмент (үзүндү) экендиги далилденип, бийиктик алкактардын калыптанышында

негизги фактор температура менен буулануунун саны экендиги аныкталып, алгачкы жолу алкактык критерияны түзүп илимге сунуштаган.

5. Изденүүчүнүн диссертацияда келтирилген ар бир илимий жыйынтыгынын (илимий жобосунун) жана бүтүмдөрүнүн жаңылык деңгээли.

Диссертанттын жекече салымы болуп төмөнкүлөр саналат: алкактардын аймактар боюнча бирдей эместигинин себебин далилдөө; субалкактардын бөлүнүп калуу, фрагменттик абалда жайгашуу мыйзамын аныктоо жана аларды типтерге бириктирүү; алкактардын калыптанышында рельефтин баскычтарынын жана климаттын тийгизген таасирлерин аныктоо; “Алкактык аралашуу-Кош алкактуулук” теориясын илимий чөйрөгө биринчи жолу сунуштоо; Теңир-Тоонун аймагын алгачкы жолу секторлорго жана подсекторлогрго бөлүү; алкактардын бөлүнүү критерийин аныктоо жана коргоого алып чыгуу. Бүтүндөй алганда, автордун жекече салымы теориялык жактан негизделген. Диссертациялык негизги жоболор актуалдуу деп эсептеймин.

6. Тийиштүү актуалдуу проблемаларды, теоретикалык жана колдонмо (прикладдык) милдеттерди чечүүгө арналган жыйынтыктардын ички бирдиктүүлүгүн жана багыттуулугун баалоо.

Алынган жыйынтыктар төмөнкү багыттарда: Теңир-Тоонун аймагын физикалык - географиялык райондоштурууда; алкактардын калыптануу мезгилин жана аймактык мыйзам ченемдүүлүктөрүн аныктоодо; келечекте токойлорду өстүрүүдө алардын калыптануу доорлорундагы климаттык шартка жакын болгон аймактарга отургузууда; Орто Азиянын тоолорундагы бийиктик алкактардын таркалуу аймактарын далилдөөдө жана алардын тарыхый-экологиялык шарт менен болгон байланышын далилдөөдө маанилүү. Экономикалык багытта: келечекте калктын санынын өсүшүн жана миграция агымын эске алып, аймактардын айыл - чарбасын келечектүү багытка бурууда; аймактардагы кен-байлыктарды, минералдык булактарды иштетүүдө, туризм багытын өркүндөтүүдө, жайлоо туризм, тоо туризм, альпинизмди өнүктүрүүдө жана кыргыздардын тарыхый салт-санааларын, үрп-адаттарын, кол өнөрчүлүгүн даңазалоодо маанилүү. Иштеги жыйынтыктардын топтому болгон корутундулар, жетишерлик деңгээлде аргументтүү деп эсептөөгө болот.

7. Алынган жыйынтыктарынын практикалык мааниси.

Алынган жыйынтыктар төмөнкү багытта маанилүү:

- Теңир-Тоонун аймагын физикалык - географиялык райондоштурууда; алкактардын калыптануу мезгилин жана аймактык мыйзам ченемдүүлүктөрүн аныктоодо;

- келечекте токойлорду өстүрүүдө алардын калыптануу доорлорундагы климаттык шартка жакын болгон аймактарга отургузууда;

- Орто Азиянын тоолорундагы бийиктик алкактардын таркалуу аймактарын далилдөөдө жана алардын тарыхый-экологиялык шарт менен болгон байланышын далилдөөдө маанилүү.

Экономикалык багытта:

- келечекте калктын санынын өсүшүн жана миграция агымын эске алып аймактардын айыл - чарбасын келечектүү багытка бурууда;

- аймактардагы кен-байлыктарды, минералдык булактарды иштетүүдө, туризм багыттын өркүндөтүүдө, жайлоо туризмин, тоо туризмин, альпинизмди өнүктүрүүдө жана кыргыздардын тарыхый салт-санааларын, үрп-адаттарын, кол өнөрчүлүгүн даңазалоодо маанилүү.

Т.К. Матикеевдин диссертациясынын материалдарын ишке ашыруу төмөнкүлөргө мүмкүнчүлүк берет:

Диссертанттын жекече салымы болуп төмөнкүлөр саналат: алкактардын аймактар боюнча бирдей эместигинин себебин далилдөө; субалкактардын бөлүнүп калуу-фрагменттик абалда жайгашуу мыйзамын аныктоо жана аларды типтерге бириктирүү; алкактардын калыптанышында рельефтин баскычтарынын жана климаттын тийгизген таасирлерин аныктоо; “Алкактык аралашуу-Кош алкактуулук” теориясын илимий чөйрөгө биринчи жолу сунуштоо; Теңир-Тоонун аймагын алгачкы жолу секторлорго жана подсекторлорго бөлүү; алкактардын бөлүнүү критерийин аныктоо жана коргоого алып чыгуу. Бүтүндөй алганда, автордун жекече салымы теориялык жактан негизделген.

Диссертация теориялык жаңы багытта жазылган иш болгондуктан, анын **материалдары төмөнкү багыттагы** изилдөө иштеринде илимий-методикалык негиз боло алат:

- тоолуу өлкөлөрдүн аймактарын физикалык - географиялык, геоботаникалык, климаттык, геоморфологиялык райондоштурууда;
- тоолуу өлкөлөрдү секторлор менен подсекторлорго бөлүүдө, алкактын калыптануу критерийин аныктоодо;
- жер көчкү, кар көчкүжаңы сел жүрөтурган аймактарды ж.б. экстремалдык жаратылыш кырдаалдар боло турган аймактарды аныктоодо жана прогноздоодо;

- сунуш кылынган “Алкактык аралашуу-Кош алкактуулук” теориясынын негизинде бүгүнкү күнгө чейин трафарет катары колдонулуп келген схемадан (мүнөздөп жазуудан) четтеп, компоненттердин динамикалык байланыштарынын негизинде изилдөө жүргүзүүдө;

- токойлорду пайда болгон доорундагы рельефине жаңы климаттык шартта окшош миграциялык багытына дал келген аймактарга отургузууда;

- диссертациялык иштердин негизги жыйынтыктары жогорку окуу жайларынын табият таануу жана география багытындагы факультеттерде окуу процессинде колдонулса болот. “Кыргызстандын географиясы”, “Физикалык география”, “Жер таануу”, “Ландшафт таануу”, “Геоботаника”, “КМШнын физикалык географиясы”, Туризм” дисциплиналарын окутууда;

- райондордун келечектеги өнүгүүсүнө багыт берүүдө жана прогноздоодо.

8. Диссертациядагы байкалган кемчилдиктер.

Диссертациялык иш жаңы багытта илимий теориялык негизде биринчи жолу жазылган иш болгондуктан, төмөнкү айрым кемчилдиктер байкалат.

1. “Тектоникалык жабык жана ачык өрөөндөр” деген аныктаманы мисалдардын негизинде тактоо зарыл.

2. Тектоникалык жабык өрөөндөрдөгү абанын инверсиясын-уюп калуу себебин тактоо зарыл.

3. Аймактардагы тоо тоомдорунун бийиктик алкактардын пайда болушундагы таасирлери бардык жерлерде бирдейби же айырмаланып турабы, алардын себебин тактап койсо жакшы болмок.

4. Диссертацияда жаратылыштын секторлук өзгөчөлүктөрүнүн чарбадагы мааниси жана аларды келечекте пайдалануу жагы толук изилденбей калган. Көрсөтүлгөн кемчилдиктер иштин баалуулугуна таасир эте албайт, келечектеги изилдөөлөрдө эске алса болот.

9. Диссертациянын илимий натыйжаларын ишке ашыруунун натыйжасында төмөнкү чоң жыйынтыктарга жетишкен:

1. Булуттардын ярустук катмарларында пайда болгон жаан- чачындын рельефтик баскычтарга дал келиши аныкталып, алкактык типтердин калыптануу мыйзамы такталып, булуттуулук (жаан-чачын) + рельеф = бийиктик алкак схемасы алгачкы жолу сунушталган.

2. Тектоникалык ачык жана жабык өрөөндөрдүн бийиктик алкактарынын өзгөчө абалда калыптануу себептери талданып, алгачкы жолу бөлүнүү критерийи аныкталып, сунушталган.

3. Экспозициялык бүтүн алкак көптөгөн каптал алкактардын фрагменттик топтому экендиги аныкталып, “Алкактык аралашуу-Кош алкактуулук” теориясы түзүлүп, алгачкы жолу сунушталган.

4. Тоо арасындагы өрөөндөрдөгү чөл, жарым чөл, кургак талаа ландшафттары тоолордун көтөрүлүшү менен тоолордун этегиндеги өсүмдүктөрдүн генефонду өрөөндөр аркылуу азыркы орундарына “сорулуп” баргандыгы, сорулууда өрөөндөр “шлангдын”, кар-мөңгү алкагы “тормоздун” кызматын аткаргандыгы далилденип, сунушталган.

5. Алгачкы жолу Түндүк Теңир-Тоонун аймагы секторлорго жана подсекторлоого бөлүнүп, илимий чөйрөгө сунушталган. Сунушталган схема тоолуу өлкөлөрдүн физикалык-географиялык райондоштурууда негизги фактор болоору шексиз.

6. Ички Теңир-Тоонун аймагынын ландшафтынын калыптанышында Теңир-Тоонун “суук уюлунда” пайда болгон муздак аба массасынын таасири аныкталган.

10. Диссертациянын негизги жоболорунун, натыйжаларынын жана бүтүмдөрүнүн жарыкка чыгуусун тастыктоо.

1. Матикеев, Т.К. Теңир-Тоонун (Тянь-Шань) жаратылышынын секторлук өзгөчөлүктөрү жана алардын чарбадагы мааниси [Текст] / Т. К.Матикеев. – ОшМУнун “Билим” редакциялык басма бөлүмү. – 2021. – 179 б. ISBN 978-9967-03-424-2 www.library.oshsu.kg Lib.oshsu.kg

2. Матикеев К.М., Матикеев Т.К., Курманали кызы Мира. “Илимдеги кайчылаштыктар” (магистранттар үчүн окуу китеби)[Текст] /Ош шаары “Ризван”басма үйү.– 2022. – 140 б. ISBN 978-9967-18-863-1 www.library.oshsu.kg Lib.oshsu.kg

Web of Seince базаларындагы журналдарда жарыяланган макалалар:

3. Matikeev, T.K. The Role of the Tenir Too Relief Steps in the Formation of High-Altitude Belts [Text] / T. K. Matikeev // Open Journal of Geology. – 2020. – C.1-9 ISSN 2161-7589 <https://www.scirp.org/html/2-1211451-105891/htm>

4. Matikeev, T. K. Sectoral Features of the Tenir-Too Mountains [Text] / T. K. Matikeev // Journal of Geoscience and Environment Protection. – 2021. – №9. – C.68-74 ISSN 2327-4344 <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=106689>

РИНЦ базасындагы журналдарда жарыяланган макалалар:

5. Матикеев, Т.К. Влияние хозяйственной деятельности на состояние горнолесных ландшафтов высокогорных долин и внутригорных впадин Теңир-Тоо (Тянь-Шань) [Текст] / Т. К. Матикеев // Актуальные проблемы гуманитар. и естеств. наук . – 2016. – Ч. 3, № 12(95) . – С. 29-32. ISSN 2073-0071 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=27513645>

6. Матикеев, Т.К. Теңир Тоонун бийиктик алкактарынын калыптануусунда тосмолуулуктун (барьердүүлүк) таасири [Текст] /Т. К. Матикеев // Вестник ОшГУ, Сер. биология, химия, география и сел. хоз-во. – 2020. –№2. –С.140-147 ISSN 1694-7452 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45576422>

7. Матикеев, Т.К. Теңир-Тоонун климаттык алкактарынын калыптанышында климаттын ролу [Текст] /Т. К. Матикеев// Вестник ОшГУ Сер. биология, химия, география и сел. хоз-во.–2020. –№2. – С.134-139 ISSN 1694-7452 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45576421>

8. Матикеев, Т.К. Теңир-Тоонун (Тянь-Шань) аймагын секторлого бөлүү көйгөйү [Текст] /Т. К. Матикеев // ОшМУнун жарчысы. –2021. –№2. – С.65-75 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46232961>

9. Бийиктик алкактардын Теңир-Тоодо (Тянь-Шанда) калыптануу жана жайгашуу мыйзамы. [Текст]/ Т. К. Матикеев, У.М.Камчиев // ОшМУнун жарчысы. –2021. –№2. –С.123-134 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46232962>

10. Матикеев, Т.К. Теңир Тоонун рельефттик баскычтарынын бийиктик алкактардын калыптанышына тийгизген таасири [Текст]/ Т. К. Матикеев, З.Э.Шербаева // Наука. Образование. Техника. Международный научный журнал. –2021. –№1(70). –С.144-149. ISSN 1694-5220 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46525748>

11. Матикеев, Т.К. Орто Азиянын тоолорундагы ландшафттын секторлук маселелери [Текст] / Т. К. Матикеев, З.Э.Шербаева // Наука. Образование. Техника. Международный научный журнал. –2021. №1(70). – С.150-155. ISSN 1694-5220 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46525749>

12. Матикеев, Т. К. Комплекс внутригорных впадин, котловин и долин Теңир-Тоо (Тянь-Шаня) [Текст]/ Т. К. Матикеев, З.Э.Шербаева // Московский экономический журнал, –2021. –№8. ISSN 2413-046X <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46943114>

13. Матикеев, Т. К. Проблемы формирования высотной поясности гор Теңир-Тоо (Тянь-Шаня) [Текст]/ Т. К. Матикеев, З.Э.Шербаева // РГСУ г.Ош, –2021. –№1(23). –С.95-101 ISSN 1694-5727 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45748595>

14. Матикеев, Т.К. Ландшафтные особенности Чаткальского подсектора Тянь-Шаня [Текст] / Т. К. Матикеев // Бюллетень науки и практика. –2022. Т.8. –№11. –С.142-150ISSN 2414-2948
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49814084>

11. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациялык иштин мазмунун толук чагылдырат, кыргыз жана орус тилдеринде бирдей мааниге ээ.

12. Жетектөөчү мекемени жана расмий оппоненттерди бекитүү боюнча сунуштун негизделиши.

Диссертациялык кеңешке эксперт катары төмөндөгүдөй дайындоону сунуш кылам:

1) жетектөөчү мекеме катары Өзбекстан Республикасынын Наманган мамлекеттик университетинин табигый илимдер факультетиндеги география кафедрасын бекитсек болот; диссертациянын багыты боюнча үч илимдин докторлору жана илимдин кандидаттары эмгектенет;

1) биринчи расмий оппонент катары Абай атындагы Казак улуттук педагогикалык университетинин, табигый билим жана география институнун директору г.и.д., доцент Каймулдинова К.Д. (адистиги 25.00.23-физикалык география, биогеография, топурактын географиясы жана ландшафттын геохимиясы) сунуштоого болот. Анын корголуп жаткан темага шайкеш келген төмөнкү эмгектери бар:

1. Трансформация пустынных ландшафтов и стратегия устойчивого развития Северного Прибалкашья: монография - Алматы, 2012. – 148 с. (соавт. Бейсенова А. и др.)

2. Dangerous meteorological phenomena in southeastern Kazakhstan // Geography and natural resources No4 October-December p.144-150

3. Myrzaly N.B., Uldakhan Sh.M., Kaimuldinova K.D., Beikitova A.N. Innovation and changes in education management// Pedagogics and Psychology, No1, 2021, стр. 85-92

4. Çelik Uğuz, S., Kaimuldinova, K.D., Yildirim, G., & Kabiyevev, Y. (2022). Evaluation Of Environmental Issues In The Coasts Of Edremit Gulf In Terms Of Sustainable Tourism. GeoJournal of Tourism and Geosites, 40(1), 302–312. <https://doi.org/10.30892/gtg.40136-832> (Scopus. Percentile 64)

2) экинчи расмий оппонент катары Казакстан Республикасынын Ы. Алтынсарин атындагы Улуттук билим академиясынын башкы илимий кызматкери г.и.д., профессор Мазбаев Ордонбек Блисбековичти (адистиги

25.00.23) бекитүү сунушталат. Окумуштуунун диссертациянын багыты боюнча темага байланыштуу төмөнкү эмгектери бар:

1. Ландшафт өзгөргөсүн аныктауда топонимикалык әдісті қолдану Баспа Печат //VI Халықаралық «Фараби оқулары» Алматы, 2019. 45-54-б.

2. Ақтөбе облысы ландшафттарының динамикасын анықтаудағы фитонимдер менен зоонимдердің орны және таралу ареалдары. Басма. Печать. Вестник КазНИТУ им. Сатпаева №6 (136). Алматы, 2019. -67-72-б.

3. Факторы снижения устойчивости степных агроландшафтов Павлодарской области. Басма. Печать. «Ғасырлар тоғысындағы географиянын теориялық және қолданбалы мәселелері» атты IV Халық аралық ғылыми- практикалық конференция материалдары. Нұр-Сұлтан. 2019. –С. 305.

3) үчүнчү расмий оппонент катары Өзбекстан Республикасынын Самарканд мамлекеттик университетинин профессору, г.и.д. Аббасов Субхан Бурхановичти (адистиги 11.00.01) сунуштайбыз. Анын корголуп жаткан темага шайкеш келген төмөнкү эмгектери бар:

1. Антропогенные изменения в ландшафтах пустыни Кызылкума. Нашр этилган // Материалы международной конференции «Теоретические и прикладные проблемы географии на рубеже столетий. Часть 1, Алмата, Аркас, 2004, 78-80 -б.

2. Проблемы опустынивания аридных ландшафтов Узбекистана. Нашр этилган Материалы международной научно-практической конференции “Географическая наука Узбекистана и России: общие проблемы, потенциал и перспектива сотрудничества”. Ташкент, 2019. -С 6-9.

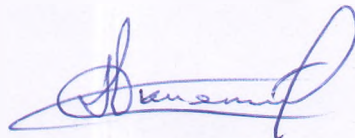
3. Вопросы изучения изменений растительного покрова в ландшафтах горных и предгорных территорий дистанционными методами. Нашр этилган. Вестник Ошского государственного университета. Научный журнал. Ош. 2022, С.5-15 .

ЖЫЙЫНТЫК

Матикеев Талантбек Курманалиевичтин “Теңир-Тоонун (Тянь-Шань) жаратылышынын секторлук өзгөчөлүктөрү жана алардын чарбадагы мааниси” деген аталыштагы 25.00.23-физикалык география, биогеография, топурактын географиясы жана ландшафттын геохимиясы адистиги боюнча география илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин окуп чыгып, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети менен Ош мамлекеттик университетине караштуу география илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук

даражасын ыйгаруу боюнча түзүлгөн Д.25.24.698 Диссертациялык кеңешинде ачык коргоого сунуш кылам. Диссертация КР Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиянын талабына толук жооп берет.

Д 25.24.698 Диссертациялык кеңешинин
эксперти, г.и.д., доцент Р.Т. Акматов

Р.Т. Акматовдун колун тастыктаймын

Д 25.24.698 Диссертациялык кеңешинин
окумуштуу катчысы, г.и.к. доцент

Д.Т. Солпуева

"13" декабрь 2024 -жыл

И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА
КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ

